

◀ Faluház, Bagod. Fotó: Gál Roland

Harmath-Gyetvay Enikő, Fülöp Tibor | Fotó: Gál Roland

Makovecz Imre születésének 80. évfordulóján a Magyar Kormány határozatban rögzítette, hogy a Mester életműve olyan kulturális és nemzeti értéket képvisel, melynek megóvása és gondozása, a jövő nemzedékekkel való megismertetése kiemelten fontos és szükséges feladat. Ennek eszköze a kiemelkedő alkotások műemlékké nyilvánítása, épületek korszerűsítése és felújítása, valamint a meg nem épült tervek megvalósítása. Az életmű gondozásáról 2015-ben megjelent Kormányhatározatnak köszönhetően az elmúlt évek során közel harminc, Makovecz Imre által tervezett épület felújítása, megépítése kezdődhetett meg. Cikkünkben két, már átadott épület sorsáról számolunk be: a bagodi és baki faluházak felújítását ismertetjük.

Faluház, Bak. Fotó: Gál Roland

„TETŐK AZ EMBERI ÖSSZEJÖVETEL FELETT...”

Faluház-felújítások Bagodon és Bakon

Makovecz Imre munkatársaival folytatott faluház-építő tevékenysége elsősorban a magukramaradt, az ország periferiájára szorult vidéki közösségek erősítéséről és az építés drámájáról szólt. A Népművelési Intézet munkatársaival, Beke Pál népművelővel és Varga A. Tamás művelődésszervezővel a hetvenes évek közepétől járták az országot, szemlélődtek, beszélgettek, keresték a megoldást arra a kérdésre, hogy a központilag vezérelt kultúrházalózatától elidegenedett emberek milyen keretek között tudnák újraformálni saját közösségeiket. Varga A. Tamás a következőképpen fogalmazta meg a közösség teremtő erejét: „Bárhol, ahol együtt vagyunk, világot építünk magunknak. Ahol emberek vannak, a kultúra létrejön. Ahol emberek vannak, a kultúra tökéletesedik. Tulajdonképpen a tömeg – pontosabban az összefogás – az a talaj, amelyben a művelődési folyamatok létrejönnek. (...) ..Ennek feltétele, hogy olyan helyeket teremtsünk, amelyek nem mások, mint tetők az emberi összefogás felett.”¹ Varga gondolatán elindulva megindultak az „előterékísérletek”, a művelődési házak előtereit megtöltötték a hétköznapi tevékenységeket kiszolgáló tartalommal. Tanácsadásokkal segítették a közösségeket, majd a nyolcvanas évek elejétől megkezdődtek az új faluházak tervezései, a meglévők átalakításai, toldásai. Elsőként Békés és Zala² megyében indultak el ezek a folyamatok. A szinte anyagi for-

¹ Varga A. Tamás: *Mi is a faluház?* In: Makovecz Imre műhelye. Szerk.: Gerle János. Bp., Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 1996.

² Zala megyében elsőként Zalaszentlászlón épült faluház [1981-85], ennek 2019-ben lezajlott felújítását a későbbiekben ismertetjük.

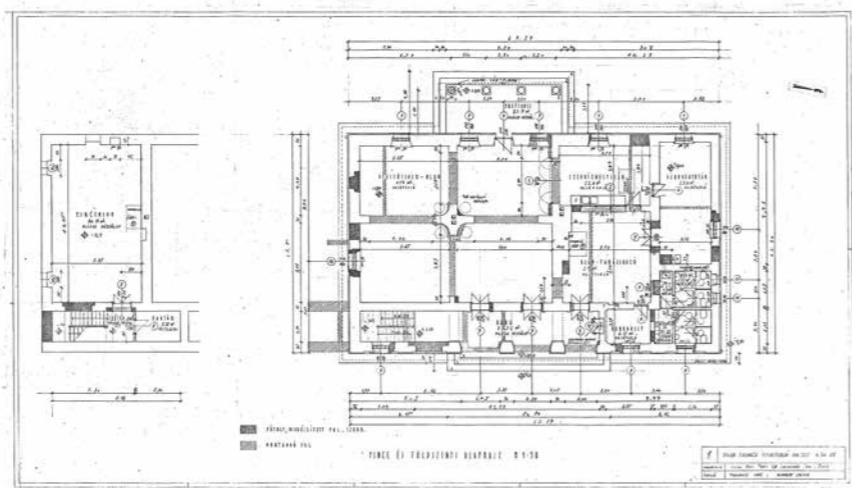

▲ Faluház, Bagod. Archiv fotó

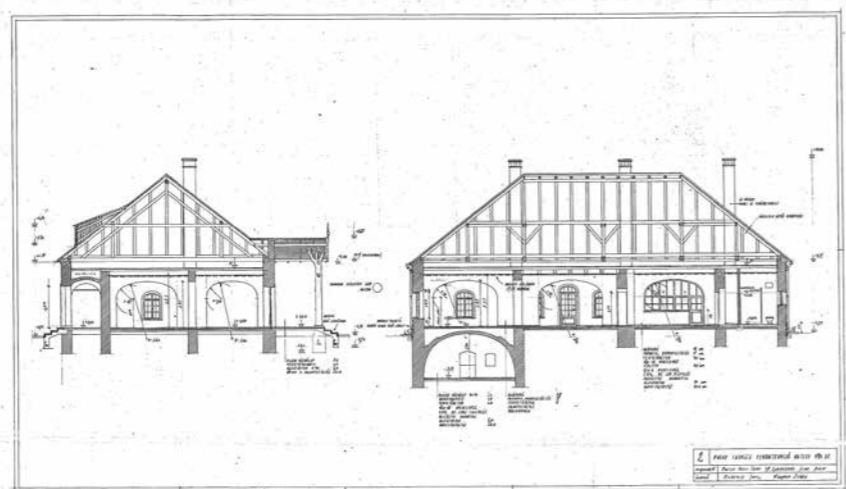

▲ Az ágasfás portikusz, Bagod. Archiv fotó

rások nélkül zajló építkezések vezették vissza Makoveczt végleg a fából való építéshez, ez hozta magával a hagyományos anyagok használatát, melyekkel a közösség kalákában tudott építkezni.³ A fából történő építkezéshez való visszatérés nem egyszerűen anyagválasztást jelent. A faluházak működésének újrarendelésével párhuzamosan jelent meg Makovecz Imre építészében az új építészeti gondolatok megtestesülése. A faluház-építkezésekben hangsúlyosan megjelenő fa nem csupán olcsó építőanyagot jelentett, szimbolikus jelentősége talán még fontosabb: a fa az élet jelképe. Az épületek, a térszervezés szimmetrikus kialakítása pedig a természetben minden-

▲ Alaprajz, Bagod

▲ Metszetek, Bagod

hol jelen lévő tükröződések építészeti leképezésének tekinthető. Bagod és Bak hasonló léptékű települések Zalaegerszeg vonzáskörzetében. Mindkét

település faluháza az 1980-as évek második felében született Makovecz Imre tervei alapján, mégis két, egészen eltérő karakterű és történetű épületről beszélhetünk.

³ Makovecz Imre műhelye. Szerk.: Gerle János. Bp., Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 1996. 244-248. o.

◀ Faluház, Bagod. Drónfotó

lokzata, melyre egy ágasfás portikusz került – megidéve a kastélyépítészetben gyakran előforduló bejárati motívumot. Ez az építészeti elem az egyetlen, mely a külső szemlélő számára sugallja a Makovecz-féle beavatkozást, mely minden egyéb tekintetben a kismemesi kúria méltó helyreállítását szolgálta. A házak közé hosszan benyúló téren álltak Csutoros Sándor útszéli kereszt metamorfózisát megjelenítő szobrai, melyeket egy Zala megyei, általa kidolgozott környezetformáló program részeként készített el. A kúria sok kis helyiségre osztott belső terében négy szoba összenyitásával alakították ki a nagytermet. A terveket ehhez egy kiszolgálókonyha és tanácskozóterem csatlakozott, valamint egy könyvtárhelyiség és vizesblokkok is helyet kaptak a földszinten, ám az építés során egyszerűsödött a struktúra. Végül a nagyteremhez kiállítóter és információs iroda kapcsolódott, valamint helyet kaptak a szükséges vizes- és gépészeti helyiségek is. Az épület részben alapincézett, eredetileg pincklubbal működött.

A bagodi faluház esetében egy meglévő épület áttervezésére, rekonstrukciójára kérték fel az építész. A faluház a 19. század elején a településre költöző, alsó- és felsőbagodi földbirtokokat megvásároló boldogfai Farkas család kúriája volt, melyet nemzedékeken át birtokoltak és bővítettek. Utolsó tulajdonosa boldogfai dr. Farkas Tibor, jogász, országgyűlési képviselő volt, akinek halála után még özvegye és gyermekei lakták az épületet, annak államosításáig. Makovecz Imrét a bagodi Közös Tanács bízta meg

az időközben munkásszállóként is működő épület faluházzá való alakításával. A terveket kollégáival – Koppány Zoltán és Kravár Ágnes (építészek), Fekete György (belsőépítész), Csutoros Sándor (szobrász) – 1984-ben készítették el, az átalakítás 1987-re valósult meg. A 76-os út melletti teresedésen álló épület méltóságteljes, háromárkados homlokzatával fogadja a településre Zalaegerszeg felől érkezőket. Ezzel egyenrangúvá vált a faluház nyugati, a teret határoló házsorok felé nyíló hom-

▲ Ágasfás portikusz a felújítás után. Faluház, Bagod. Fotó: Gál Roland

A bagodi felkéréssel közel egy időben kapta Makovecz a megbízást a baki Közös Tanácstól faluház tervezésére. Itt egy település-központi saroktelken álló elbontott épület helyére kellett az új faluházat megtervezni, mely az I. világháborús emlékmű közvetlen szomszédságában, a régi iskolával szemben állt. Ez az elhelyezkedés és a nagy fokú helyi támogatottság teremtette meg a lehetőségét annak, hogy a térszerzés és az alaprajzi megformálás szerves egységbe hozza a Bekével és Vargával kidolgozott hétköznapi működést a makovecki lényesség gondolatán alapuló karakteres építészettel, s ezáltal az épület a település közösségeit erősítő, identitásképző jelképévé váljon. Ezeknek a körülményeknek az együttállása járulhatott hozzá ahhoz, hogy az itt született épület jóval nagyobb ismertségre tett szert, mint bagodi társa. A baki faluházat 2017-ben műemlékké nyilvánították. A kitért szárnyú turult formáló épület nem csupán formai játék volt, hanem a világháborús hősök emlékművéről ideológiai okokból levert ősi jelképet idézte meg. A Vincze László építész és Mezei Gábor belsőépítész közreműködésével 1985–86-ban készült terveken jól látható, hogy a tömeg tökéletesen illeszkedő burka az egymásba áramló, differenciált, a közösség összehozását szolgáló tereknek. A ház egyik szárnyában a földszintre a találkozások tere, fölé az emeletre könyvtár került, a másik szárnyban nagyterem található színpaddal és galériával. Az alkalmazott anyagok az építészeti formálást erősítő fehér meszelt falak és a jellegzetes, tollazatszerű granicafedés. Mindkét faluház életében közel harminc év telt el a megújulásig. Ez a harminc év nem múlt el nyomtalanul, az anyagok természetes öregedése éppúgy rajta hagyta

▲ Faluház, Bak. Archiv fotó: Ger van der Vlugt

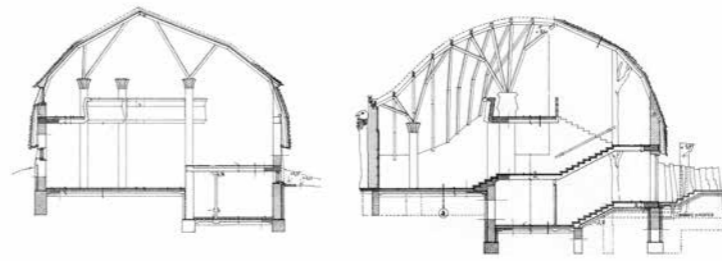
a nyomát a házakon, mint a rendszeres használat, a karbantartás hiánya és az ezzel járó elhasználódás. A települések egy-egy pályázati lehetőséget kihasználva kisebb felújítási munkákat végeztek, ám ezek csupán foltszerű beavatkozásokat jelentettek. Pályázati forrásokból mindkét faluban lezajlott az akadálymentesítés, valamint Bagodon felújították a tetőzetet – ekkor tűnhetett el a

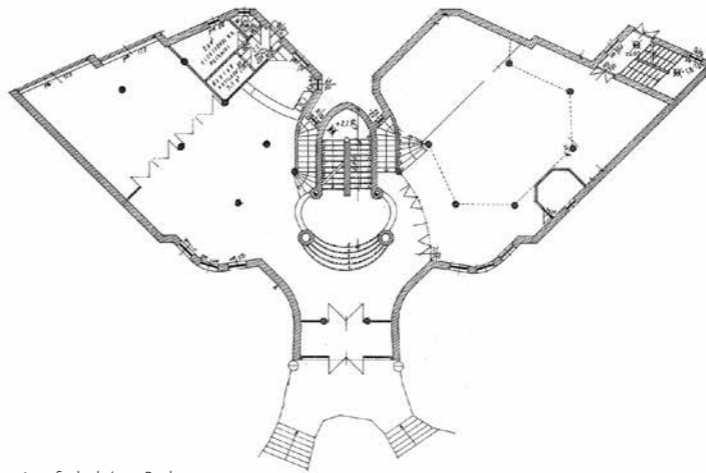
zési munkálatokat olyan gondossággal kell elvégezni, mint műemlék épületek esetében. A tervfeldolgozás során a tervezők szorosan együttműködnek a Makovecz Imre Alapítvány és a Makovecz Központ és Archivum munkatársaival. A két bemutatott faluház felújítási tervei többszöri szemlézést és igényfelmérést követően Fülöp Tibor építész közreműködésével készültek, aki Makovecz

Imre építészeti örökségének elhivatott gondozója Zala megyében. Az említett helyreállítások mellett az ő tervei alapján újjult meg a zalaszentlászlói faluház, ő tervezte a Gébárti-tó partján álló Kézművesek Házának bővítését, mely a Makovecz Imre zalai közösségépítő munkásságának emléket állító tárlat otthonává vált. Fülöp Tibor tevékenyen részt vett a Makovecz-tervek alapján épült, szintén a Gébárti-tó partján álló

◀ Faluház, Bak. Archiv légifotó

▲ Metszetek, faluház, Bak

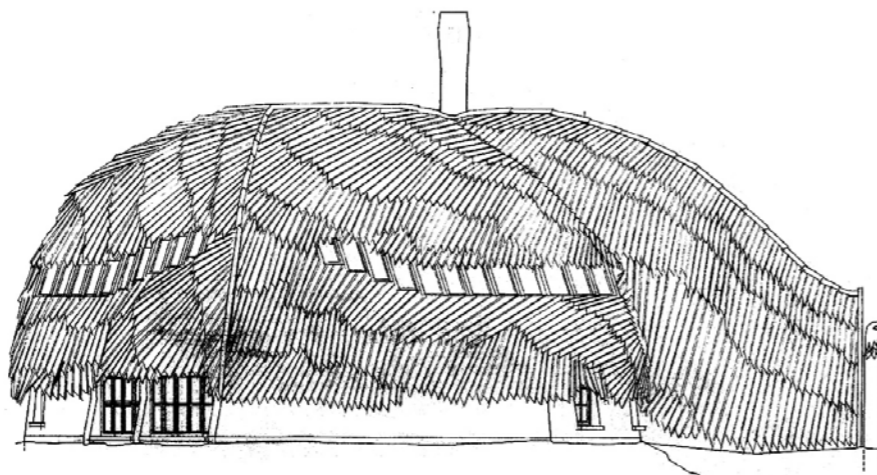
▲ Alaprajz, faluház, Bak

▲ Faluház a felújítás után, Bak. Fotó: Gál Roland

Boldogasszony-kápolna kivitelezésében is. A két faluház felújításának tervezését a Makovecz Imre Alapítvány részéről Kampis Miklós (1935–2020) felügyelte kurátorként, éles és találó meglátásaival segítve a tervezők munkáját. A bagodi faluház felújítási tervei Fülöp Tibor vezető tervező irányításával, Lőrincz Anna és Madár Ivett építészek közreműködésével készültek 2017-ben. Rossz műszaki állapota miatt az épület alulhasznosított volt, így felújítása nem csupán építészeti, de társadalmi szempontból is igen szükségesnek bizonyult. A tervezéssel párhuzamosan a szerkezetek vizsgálata is lezajlott, ami az általános állagromlás túl további problémákat hozott felszínre. Elsődleges

Homlokzati terve és homlokzati részletképzés. Faluház, Bak.
Fotó: Gál Roland

feladat volt a pince központjában álló, elavult állapotú cserépkályha elbontása, a nagyterem gazdaságtalan padlófűtésének radiátoros bővítése kazáncserével, az ágasfák felületkezelése és padlócsatlakozásának megoldása, a pincehelyiség fűtésének és világításának kialakítása, a nyílászárók felújítása, cseréje. A pincelejárát környezetében, a boltzatonkon és a padlóburkolaton jelentkező hajszálrepedések az alapincézett épületrész vízszigetelés miatt süllyedését jelezték, így a legkritikusabb feladat a talajvíz okozta problémák megoldása volt. A kivitelezés során a pincefalak és padló vízszigetelése megtörtént. Ezt egészíti ki az épület köré telepített dréncsöves vízvezető rendszer, ami külső árokba vezeti a csapadékvizet. A pince teljes falfelületén és a földszinti termek vízszedő falszakaszain a belső vakolat leverése, a fugák tisztítása és fal kiszárítása előzte meg a villany- és fűtésszerelési munkát. Ezt követően készültek el a belső falfestések, új padlóburkolatok. A tornácra a pincebe vezető lépcső teljes felújításon esett át, és egy új, az épülethez méltó, díszes ajtóval lezárhatóvá vált. A pince új nyílászárókat kapott, a földszinti nyílászárókat újraüvegezték. A homlokzati teljes egészében újra lett festve a kéményekkel egyetemben, a falakat koronázó sárga színű párkányt kijavították, a tornácoszlopok lábazata szárítóvakolatot kapott, az ágasfák felületkezelése és padlócsatlakozásának felújítása is megtörtént.

Az előlépcsőket felcsiszolták, s az épületről az eredeti tervekhez képest elmaradt lábazati kőburkolat is megvalósulhatott. A felújítás részeként a Fekete György által tervezett bútorokat újragyártották, és korabeli fotók alapján Csutoros Sándor kilencvenes évekre teljesen tönkrement szobrai is újra elkészültek. Az épület körüli tér rendezése már az önkormányzat önjelöltől történt meg: a szobrok körül egy rendezett parkot alakítottak ki, míg a másik oldalon új parkoló várja az autótól érkezőket. A felújítás során lehetőleg helyi kivitelezőkkel szerződött a település polgármestere, ezzel is a helyi ipart támogatva. Emellett a falu lakossága is jelentős társadalmi munkával járult hozzá a felújításhoz, az iparművészeti-kézműves munkák a Gébárti Kézművesek Házában készültek el. A baki faluház felújítási terveit Bódis Géza zalaegerszegi építész, a korábbi beavatkozások tervezője készítette vezető tervezőként, az ő munkáját segítette Fülöp Tibor a felmérések és tervváltoztatások készítésével. Különösen fontos volt a helyi közösség számára, hogy a 2018-as falunapra, a faluház átadásának 30. évfordulójára elkészüljenek a

szükséges munkálatok. A terv eredeti célkitűzései elsősorban az üzemeltetést nehezítő körülmények elhárítására törekedtek. A két legfőbb probléma ebben az esetben is a pince vízszedése és a fűtés gazdaságtalan működése volt. A tervezett beavatkozások ennek megfelelően a következők voltak: a pince függőleges vízszigetelése és szivárgórendszer kiépítése; a pincelejáró építészeti karakterhez illeszkedő lefedése; az előlépcső újrapépítése; nyílászárók cseréje; hajópadlók cseréje és felújítása; belső felületkezelések elvégzése; a világítás korszerűsítése különös tekintettel a könyvtárra; emeleti fűtés kiépítése kazáncserével; valamint a Mezei Gábor tervezte bútorok újragyártása és kiegészítése. A tervezés során faanyagvédelmi és szigetelési feltárások készültek, melyek igazolták a legkritikusabb beavatkozási pontokat, s a munkálatok megkezdését követően is fény derült számos nem várt problémára, melyek akut megoldást kívántak. További szempont volt a munkák ütemezésekor, hogy az építkezést az intézmény folyamatos működése mellett kellett megvalósítani. Ez a körülmény mind az üzemeltető, mind a használók, mind a kivitelezők részéről nagy

Bak: ✨ ✨ ✨
Generáltervező: **Makona Kft.**
Felelős építész-tervező: **Bódis Géza**
Tartószerkezet: **Simon Péter**
Gépész tervező: **Mogyorósi József**
Elektromos tervező: **Fekete Sándor**

Építés: **1988**
Felújítástervezés éve: **2017**
Megvalósulás: **2018**

▼ Nagyterem, Bagod. Fotó: Gál Roland

fokú rugalmasságot követelt, ám az ezzel járó áldozatok elérték céljukat – a lakosság nagy örömmel vehette újra birtokba 2018. augusztus 20-án a megújult épületet, s még ugyanebben az évben a faluház otthont adhatott a *Héttorony Fesztivál* rendezvényeinek.

A faluházak, melyeket harminc évvel ezelőtt a közösségi akarat, a társadalmi munka és az áldozatvállalás hozott létre, a találkozás, a tanulás, a művelődés, a kultúra színhelyei voltak. A bagodi faluház civil szervezetek, lakossági és családi események, valamint kiállítások otthonává

vált, jelenleg a helyi iskola is használja. Bakon kulturális, klub- és egyesületi életteremtő lett a faluházépítéssel, a könyvtár pedig a közművelődési feladatok mellett iskolai könyvtárként is működik. Most, hogy a célkitűzésnek megfelelően lezajlott az épületek korszerűsítése, felmerülhet a kérdés: vajon a mai digitalizálódott világban, a társas kapcsolatok egyre nagyobb online térnyerése idején, amikor a tudásátadás nem feltétlenül igényel személyes jelenlétet, működhetnek-e még ezek a házak az eredeti elgondolás alapján? Létezik-e még az igény, ami létrehívta őket? Vajon a pandémia miatti bezárkózottsággal terhelt időszaknak a végétől tudnak-e újra a megszokott módon üzemelni? Elképzelhető, hogy a pandémia hosszú távú hatásaként azok a faluházak tudnak majd jobban működni, ahol a külső tér és a nagyterem szervezettebb tud egymáshoz kapcsolódni, s az egymás mellett működő fedett és nyitott terek felértékelődnek. Ha a tudásszerzés lehetősége nem is vonzza be a látogatókat, a helyi ünnepek és mulatságok, rendezvények, az együttlét lehetősége igenis vonzerőt jelent, akkor is, ha az egy zárt épületben történik, de akkor is, ha a ház csak védőfalként, szociális kiszolgáló térként működik a közösség háttérben. Közösség és identitás nélkül nincs falu, a faluház pedig ezeknek a megőrzését, életben maradását szolgálja. Elfogadva Varga A. Tamás gondolatát, ami szerint az emberi találkozás hozza létre a művelődési folyamatokat, s a helyek, ahol az emberek gondolatokat cserélhetnek, válhatnak a kultúra központjaivá, igenis szükség van találkozási helyekre. Bár a körülmények változhatnak, az ember ugyanaz marad. Ezért épülhetnek ma is új közösségi házak, sűrűbb városi környezetben közösségi társasházak. Ezt az örök igazságot vallották Makovecz Imre és követői is.

On the 80th anniversary of the birth of Imre Makovecz, the Hungarian Government issued a resolution to declare that the Master's oeuvre is regarded as a cultural and national treasure, whose preservation for future generations is extremely important and necessary. This can be achieved by designating the outstanding works as national monuments, by modernising and renovating the buildings and by constructing unbuilt projects. Thanks to the 2015 Government Resolution on the care of the oeuvre, renovation and construction works have since started on nearly thirty buildings designed by Imre Makovecz. Our article reports on the renovation of the community centres in Bagod and Bak, a couple of buildings that have already been inaugurated.